

<https://doi.org/10.53656/ped2023-1.09>

*Informal Education and Sustainability
Неформално образование и устойчивост*

ФОТОГРАФИЯТА В ПОДГОТОВКАТА НА СТУДЕНТИТЕ ПО ПРОГРАМА „ЕРАЗЪМ“ – КЪМ ДЕФОРМАЛИЗАЦИЯ И УТВЪРЖДАВАНЕ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО МЕЖДУ ФОРМАЛНО И НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Доц. д-р Владислав Господинов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията разглежда различни аспекти във връзка с курса „Фотография и педагогика“, провеждан със студенти по Програма „Еразъм“. Засегнат е въпросът за съдържателното, организационното и техническото осигуряване на курса в контекста на провеждането му в дистанционен формат. Очертани са трудностите и възможностите, които ситуацията с коронавируса създаде, включително и от гледна точка на деформализацията на образованието и създаването на нова образователна реалност, която да кооперира симбиотично възможностите на формалното и неформалното образование.

Ключови думи: програма „Еразъм“; фотография; педагогика; дистанционно образование; деформализация на образованието; взаимодействие

Кризата, която възникна с коронавируса (COVID-19), рефлектира многопосочно в почти всяка сфера на живота, включително и в образователната. Тази сфера е специална и се отличава със своята уникалност, защото единствена подготвя специалисти и се грижи за развитието на човешкия потенциал в неговите личностни и социални измерения във всички останали сфери на живота. В образованието в началото на 2020 г. (в България на 13 март) буквално за една нощ настъпи грандиозна и немислима преди това, а дори напълно екзотична до преди 10 години промяна с трансформационен, не мимикриращ характер. Всички епизодични и изолирани дотогава случаи на дистанционно образование изведнъж станаха неизбежна реалност, с която всеки от участниците в образователните взаимодействия трябваше да се съобразява, независимо дали е преминал специална подготовка, или не, дали има желание, или не. Ефектите и дефектите от подобен вид образование и до момента все още се анализират. Вероятно

поради революционното, шоково преминаване към тази нова реалност, сякаш преобладават негативните цялостни оценки. Извън фокуса на внимание на изследователите остава въпросът за подготовката на чуждестранните студенти по време на пандемията. Както е известно, почти всички чуждестранни студенти, които пристигат в България за един семестър или за цяла академична учебна година, са по програмите на Европейския съюз „Еразъм+“ и „Еразъм Мундус“. Макар и не много на брой, всеки преподавател, който работи с такива студенти, ще потвърди, че те са доста специфична група за работа и също заслужават внимание в контекста на дистанционния образователен процес в условията на коронавируса. В този смисъл, ще се спрем на частен случай, своеобразен тип case study – курса „Фотография и педагогика“, който претендира за представяне на иновативната връзка между фотография и педагогика (педагогическа фотография). Той е проявление на част от тенденцията на отваряне и свързване на сфери с допирни, гранични зони. Както отбелязва С. Николаева, важна „перспективна функция на приобщаването на неформалното образование в лоното на формалните системи е свързана с потенциала му да идентифицира нови нужди и възможности за иновации в образованието, апробирайки ги както във формална, така и в неформална образователна среда“ (Nikolaeva 2021).

Посоченият курс е избран всяка година от „Еразъм“-студенти, включително и в годините на коронавируса. Този избор е в съзвучие с водещия мотив при повечето студенти по Програмата – опознаването на съответна държава (в случая България) и нейната култура, поради което те възприемат периода си на мобилност като време за изследване, освен за обучение в аудитория. В този смисъл, учебната дисциплина е свързана с основен инструмент по време на подобно изследване на терен – фотографията, и дава възможност за усъвършенстване на уменията, свързани с нея. По този начин се създават среда и инструмент за подготовка и за последващо развитие, преплиташо формалната с неформалната образователна среда. От своя страна, дистанционното образование подпомогна процеса на по-сериозно застъпване на неформалния образователен компонент в подготовката на студентите.

Трябва да се направи уточнението, че дистанционната форма не е нещо ново. На основата на проектното начало, посредством фондове на Европейския съюз, първите стъпки са направени преди около десетина години. Така например, през 2013 – 2014 г. почти всички преподаватели от Факултета по педагогика на Софийския университет преминаха едногодишен курс за следдипломна квалификация по дистанционно образование. Отделно немалко училища използваха компоненти от него. Това, макар и в твърде ограничен обхват, подготви част от педагогическите специалисти за развитието от последните почти три години (2020 – 2022).

Ситуацията с COVID-19 наложи повсеместно и безалтернативно дистанционната форма. Все още трудно може да се очертае цялостната картина на рефле-

ксията от случилото се, но могат да бъдат отграничени някои ключови моменти, които имат и отношение към бъдещото развитие на образованието във формален и преди всичко в неформален контекст. Така например за баланса и взаимното допълване между тях. Или за идентифициране на положителните моменти от ситуацията след март 2020 г., което е важно и за това негативните моменти – къде обективни, къде поради други причини, да не поставят отрицателен дискурс не само върху дистанционното образование, но и върху неформалното образование. Същевременно парадоксално, но факт, относно дистанционната форма, която шоково деформализира образованието, подготовеността на неформалното образование беше най-ниска.

В анализите на случилото се през последните повече от две години основният недостатък, който най-често бива отбелязван по отношение на дистанционната форма, е реалното отсъствието на зрителен контакт между участниците в процеса (софтуерно е възможно, но технологично често е трудно осъществимо). Преди всичко това оказва огромно влияние по отношение на работата на педагога с учащите се. Както е известно, около 70 – 85% от информацията, която узнава относно света, човекът възприема чрез зрителния рецептор. И докато всеки учащ би трябвало да е съсредоточен към дъската и педагога, респективно екрана, то педагогът трябва да има постоянно поглед върху цялата аудитория, за да отчита сигналите, които се подават от всеки участник – че не/разбира, че му е безинтересно, че има въпрос или всичко му е ясно, че е притеснен от нещо или се чувства добре и др. За съжаление, технологичните възможности в доминиращата част от света не са достатъчни към момента, за да има пълноценна комуникация и общуване в дистанционна среда – често поради слаб интернет сигнал, който не позволява включване на образ, тъй като създава реална опасност от разпадане на връзката, остаряла техника и др.

Също така, черният екран контрастира и със спецификата на интерфейса, съдържанието и комуникацията в социалните мрежи – с тяхната популярност, пълноценност и интерактивност, респективно атрактивност, което демотивира учащите. В този смисъл, всяка визуализация от страна на педагога (включена камера или използването на презентации фотографии и друг тип визуализации) се приема изключително добре. И докато при повечето учебни дисциплини в сферата на хуманитарните науки визуализацията не е задължително условие за ефективен образователен процес, а в отделни случаи е препоръчително, то в курса „Фотография и педагогика“ визуализацията е нещо неизбежно.

Какви са техническите трудности при използването на фотографска визуализация в педагогическия процес във виртуална среда, имайки предвид работата със студентите по Програма „Еразъм“, избрали курса по фотография и педагогика в периода от март 2020 г. до март 2022 г., общо 12 човека?

Водещо място има проблемът с цифровия обем на визуализациите и трафика му през интернет мрежата. Качествените (не само като композиция и съдържа-

ние, но и като технически данни – напр. брой пиксели) фотографии са обемни и това в някои случаи затормозява използваната платформа, и не само. Вариант за преодоляване на този проблем е качването на презентацията в платформа като Moodle, google drive например или друга подобна, така че всеки участник би могъл да я сваля на компютърното устройство и да не се затруднява интернет сигналят, да се натоварва платформата по време на on-line часа. Качването в платформа на разработки, съдържащи визуализации, е добър вариант и от гледна точка на събирането на студентските разработки, които трябва да се пазят определено време. Друг вариант за техническо решение е размерът на визуализациите (преди всичко фотографски) да бъде намален за сметка на качеството. Това отнема доста време, усилия и креативност. По този начин, за учебни цели качеството на образа бива понижено и проходимостта е по-добра. Но трябва да се намира мярата, особено когато става въпрос за фотографии, при които е от голямо значение разграничаването на детайли.

Не по-малко важни за оптималното протичане на курса са организационните уточнения при въвеждането в него в дистанционния му формат. Това е ключов момент с оглед оптималното му протичане. Това е моментът, в който се представят на студентите основните съдържателни акценти, дейностите, които ще бъдат осъществявани, начинът на протичане на комуникацията и оперирането с платформата, възможности за гъвкавост съобразно предпочитанията на студенти, но в рамките на определените стандарти, процедура по завършване на курса. Приоритетен акцент, преди да се реализират останалите споменати, е свързан с разяснения на студентите относно работата с платформата, която се използва за курса, нейните функционалности, възможности и ограничения, резервна платформа и координати за комуникация (електронна поща, телефон, социални мрежи и/или др. на преподавателя и на студентите).

Необходимо е да се уточни, че чуждестранните студенти често са затруднени от липсата на постоянен достъп до интернет (извън мястото, на което живеят, или учебната зала – по време на ограничителните мерки, свързани с пандемията, втората възможност не е в сила), липсата на български телефонен номер – за бърза връзка, непознат софтуер и др. Тук е мястото да се отбележи, че повечето от чуждестранните студенти са ползвали други платформи в своя университет или интерфейсите е различен от този на платформи, ползвани в България, и др. Имаше и случаи на техническа несъвместимост на платформата с устройството, което ползваха студентите – предимно мобилен телефон. Разбира се, въвеждането в платформата започва още преди включването в нея, с инструкция посредством електронната поща как да се реализира записването (ако не е направено служебно, от администратор или от самия преподавател) и след това включването. Понякога студентите знаят стъпките за включване в платформата, но за по-голяма сигурност бяха информирани всички превантивно.

Практиката показва, че подробното въвеждане в курса има изключително успокояващ ефект у студентите, особено при чуждестранните, които са в условията на по-малко или повече допълнителен стрес от кризисните пандемични условия, различната среда и изискванията към тях в сравнение с университета, от който идват и др. Прави се уточнението при въвеждането в курса, че учебната дисциплина, макар и в дистанционен вариант, ще се реализира в съдържателен план по начин, който е максимално близък до осъществяването му в реална среда. Основните притеснения, споделени директно от студентите в рамките на беседа или интуитивно усетени, бяха свързани с качеството на образователния процес в дистанционен формат или извънредното натоварване чрез възлагането на допълнителни задачи с оглед компенсирането на някакви дефицити на дистанционната форма.

Изключително позитивен момент по време на дистанционното образование е възможността всеки участник да бъде на комфортно, според индивидуалните си потребности, разстояние от екрана, така че да вижда всички детайли и да прочита всички думи. За разлика от аудиторията, където всеки студент се намира на различно разстояние от интерактивната дъска, в зависимост от мястото на което е седнал, което невинаги е оптималното от гледна точка на възможностите на зрителния рецептор. Отделно, не всяка аудитория е оборудвана с необходимата техника, което налага пренасянето от друго място и загубата на време и усилия.

Записването на лекциите също би могло да се разглежда като позитивна възможност, предоставяна от дистанционната форма. По този начин е възможно студенти, които поради някаква причина не са присъствали по време на on-line сесията, да изслушат лекцията по-късно и ако имат въпроси, да ги зададат в платформата или в началото на следващия час. Не е тайна например, че много от чуждестранните студенти избират София за провеждане на своята мобилност и поради това, че градът е в центъра на Балканския полуостров и е удобен изходен пункт за опознаване на други държави от региона, известен с голямото си културно разнообразие на сравнително малка площ – 13 държави са разположени изцяло или частично на Полуострова, който има обща площ (ок. 470 000 кв. км) – малко по-малко от територията на Испания (ок. 505 000 кв. км). Световният мегаполис Истанбул също е сравнително близо. Ето защо не бяха редки случаите преди пандемията студенти да отсъстват два или три пъти през семестъра поради подобни пътувания, което трябваше да компенсират с възлагането на допълнителни задачи. Докато по време на вируса нямаше отсъствия. Също така, при извънредни ситуации (напр. заболяване на водещия на курса) преподавателят би могъл да пусне предварително записана лекция в рамките на времето на on-line включванията или да я качи в платформата и да информира студентите.

Учебната дисциплина „Фотография и педагогика“ има силно изразен практико-приложен характер, което предполага занимания и в реална среда, на терен.

Това беше изпитание по време на коронавирус епидемията, наложила динамично променящи се във времето ограничения, които не подлежах на планиране. В тази връзка, в началото на курса се прави уточнението, че който от студентите се притеснява от работа на терен, това ще бъде уважено. За две години дистанционно образование почти без прекъсване не е имало „Еразъм“-студент, който да не се е включил в заниманията на терен – заснемане в различна среда, посещаване на фотографски изложби, анализ на възможностите за осъществяване на не/формална образователна дейност в музейни пространства с фотографии и др. През значителна част от периода 2020 – 2022 г. немалко от университетите, от които идват студенти за мобилност у нас, осъществяваха присъствен образователен процес и очакването у тези студенти бе, че той ще бъде факт и в България. У нас едва от февруари 2022 г. министърът на здравеопазването позволи провеждането на присъствен процес в университетите, но при условие, че образователния процес се провежда с по-малки групи.

В по-голяма степен затрудненията бяха от обективен характер и в по-голяма степен – през един от семестрите например, бе забранено влизането на студентите в сградата на Ректората, което затрудни изпълнението на една от задачите. Някои от студентите, поради заболяване от вируса (протекло в по-лека форма при повечето, всъщност половината от студентите в различни моменти от провеждането на курса преболедуват вируса) пропуснаха работата на терен, но пък чрез дистанционното образование беше възможно да присъстват в часовете дори когато бяха в карантина. Всички чуждестранни „Еразъм“-студенти, участници в курса, през последните две години, бяха в София, независимо че имаха възможност да провеждат мобилността си дистанционно – от дома си. Теренната работа се осъществяваше при спазване на мерките, които са в сила в съответния момент и/или допълнително индивидуално наложени. Основните мерки бяха носенето на маска, дезинфекция и спазването на дистанция.

Предизвикателство по време на работата на терен бяха и културологичните различия в поведението на участниците от различните държави при снимането – съдържаността при студентите от Германия например и по-освободеното поведение на студенти от Испания. Но всички предварително, преди работата на терен, бяха запознавани с правилата и поведението, което би трябвало да се следва в различни фотографски контексти. Отделно внимание към спецификата на Балканите – хората са подозрителни към снимачи и избягват попадането си в кадъра. Не са редки случаите да влизат в конфликт, въпреки че с оглед на учебна и научноизследователска дейност европейският регламент за защита на личните данни дава най-голяма свобода – право за заснемане на други хора на публично място без искане на разрешение, стига кадрите да бъдат използвани за споменатите цели.

В този контекст, преди да се достигне до работата на терен, философията на курса се изразява в постепенно повишаване самостоятелността на участниците, което се проектира и в текущите задачи. Първоначално се представя учебен мате-

риал под формата на лекции и след това се работи с готови ресурси – фотографии и други визуализации, преди всичко от интернет. След това се използват собствени фоторесурси, които са създадени преди курса, и накрая се достига до създаване на собствени фотографски изображения чрез работа на терен, в съответствие с усвоените правила за композиция и др. Като основната нишка през целия курс е използването на фотографския образ в педагогически контекст.

Поради малкия брой студенти (обикновено около 2 – 7) в курсовете за студенти по Програмите „Еразъм+“ и „Еразъм Мундус“, в т.ч. и по фотография и педагогика, процесът протича преди всичко под формата на консултации, т.е. във висока степен е деформализиран. От своя страна, дистанционното образование допринесе още повече за това деформализиране – основно по отношение на средата и гъвкавостта по отношение на времето, възможностите за комуникации и др. Без това да повлияе на качеството, което става ясно от картата за обратна връзка, която студентите попълват, след като премине моментът на оценяването им. В рамките на последните 8 години няма различия в резултатите, които са получени от студенти, преминали курса преди пандемията и след това. Така например около 90 % и при двете групи студенти посочват степен 9 от 10-степенна скала за цялостното оценяване на курса, където 1 е най-ниската степен, а 10 е най-високата.

Динамиката на живота и кризисните явления най-вероятно ще нарастват. Това, от една страна, е притеснително, но от друга страна, е и възможност за промяна. Но тя не трябва да е по посока на самоцелно деформализиране на формалното образование, а към изграждане и усъвършенстване на система, която ще позволи взаимното и креативно подхранване на формалното и неформалното чрез съчетаване на традиции с иновации. Постепенното нормализиране на педагогическия процес, в смисъл завръщане към присъствената форма на образование, не означава, че всичко ще продължи по същия начин както преди пандемията. С всички несъвършенства на дистанционната форма, или по-скоро усещания за такива, които в основната си част са по-скоро следствие от липсата на необходимата специализирана подготовка у част от участниците в педагогическия процес, липсата на техническа осигуреност и др., има потенциал, който не трябва да се зачерква. Всъщност, ако не бяха ограничителните мерки по време на коронавируса и някои технически проблеми, би могло да се каже, че в рамките на учебната дисциплина „Фотография и педагогика“ с „Еразъм“-студентите по оптимален начин се осъществява взаимодействието между формалното и неформалното образование.

Благодарности и финансиране

Авторът изказва своята благодарност на Фонд „Научни изследвания“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, финансиращ Проект с № 80-10-29/2022 г. на тема: „Концептуални и приложни измерения на свързаността между формалното и неформалното образование“, чрез който става възможно публикуването на настоящата статия.

ЛИТЕРАТУРА

НИКОЛАЕВА, С. 2021. За перспективите и предизвикателствата пред „приобщаването“ на неформалното образование в лоното на образователните системи. *Педагогика*, Т. 93, № 9, с. 1171 – 1186.

Acknowledgments & Funding

The author thanks the Scientific Research Fund of the Sofia University “St. Kliment Ohridski” for the financial support of the project on the topic “Crisis challenges and post-crisis perspectives of non-formal education in Bulgaria”, Grant number 80-10-20/2022, part of which is the research presented in the article.

REFERENCES

NIKOLAEVA, S. 2021. Za perspektivite i predizvikelstvata pred „priobshnavaneto“ na neformalnoto obrazovanie v lonoto na obrazovatelните системи. *Pedagogika-Pedagogy*, vol. 93, no. 9, pp. 1171 – 1186.

PHOTOGRAPHY IN THE TRAINING OF ERASMUS STUDENTS – TOWARDS DEFORMALIZATION AND STRENGTHENING OF THE INTERACTION BETWEEN FORMAL AND NONFORMAL EDUCATION

Abstract. The text examines various aspects related to the Photography and Pedagogy course, conducted with Erasmus students. The question of the content, organization and technical provision of the course in the context of conducting it in a distance format was touched upon. The difficulties and opportunities that the situation with the coronavirus has created are outlined, including from the point of view of the formalization of education and the creation of a new educational reality, which symbiotically cooperates the possibilities of formal and informal education.

Keywords: Erasmus program; photography; pedagogy; distance education; deformalization of education; interaction

✉ **Dr. Vladislav Gospodinov, Assoc. Prof.**

Web of Science Researcher ID: AAM-4859-2021

Faculty of Education

Sofia University

Sofia, Bulgaria

E-mail: v.gospodinov@fp.uni-sofia.bg